

ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.79.1.9>

Т. В. Дніпровська

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри філології та видавничої справи
Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського

ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ІНДИВІДУАЛІЗОВАНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У статті проведено розгляд педагогічних особливостей підготовки майбутніх учителів до індивідуалізованого навчання учнів з особливими освітніми потребами англійської мови у закладах загальної середньої освіти.

Розглянуто поняття «індивідуалізація навчання» як складне і багатогранне педагогічне явище, проведено аналіз наукової літератури щодо індивідуалізації у навчальному процесі.

На основі аналізу, систематизації та узагальнення різноманітних підходів щодо характеристики поняття «індивідуалізація» зазначено, що індивідуалізація сприяє процесу реалізації особистісно орієнтованої парадигми освіти, враховує індивідуальні особливості учнів з особливими освітніми потребами і відповідним чином структурується.

До змісту матеріалу про індивідуалізовану технологію навчання, що повинні знати майбутні учителі, віднесено такі складники, як: характеристика об'єкта проектування; таксономія завдань, що відповідають вимогам індивідуалізованого навчання; педагогічні умови, що покращують індивідуалізоване навчання; етапи індивідуалізованого навчально-виховного процесу; форма проекту (програма, де відображено зміст, форми, порядок індивідуалізованого навчання); система форм, методів, засобів реалізації індивідуалізованого навчання; критерії продуктивності індивідуалізованого навчання. Виділено компоненти технології, що мають свій зміст, етапи, перебіг етапів, методи та форми навчання: методологічний, організаційно-технологічний, дидактичний, індивідуалізований.

Ключові слова: заклади загальної середньої освіти, майбутні учителі, індивідуалізоване навчання учнів, учні з особливими освітніми потребами, англійська мова.

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних напрямів розвитку вищої освіти України є узгодження і конкретизація базових цінностей, основ національних систем професійної освіти, формування правил, норм і механізмів їхнього спільного розвитку в європейському просторі освіти [1]. Особливе місце тут займає питання підготовки майбутніх учителів мов для системи загальної середньої освіти.

Сучасні вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів української та іноземної мов визначаються низкою нормативних документів, серед яких чільне місце займають Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти. Згідно з вищезазначеним документом, рівень володіння C2, визначений для випускників вищих мовних навчальних закладів, передбачає володіння стратегіями активізації загальної та комунікативної компетенцій з метою здійснення видів діяльності та процесів, включених у продукцію та рецепцію текстів, та

для побудови мовлення на певні теми, що дає їм змогу виконувати завдання, які постають перед ними у різних ситуаціях соціального життя [2].

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки серед дослідників та керівників шкіл суттєво зріс інтерес до вчителя-професіонала, що здатен конструювати актуальний зміст освіти, спиратися на нові парадигми навчання та виховання учнів, будувати і враховувати їхні індивідуальні траєкторії зростання.

Традиційна освіта сьогодні більше спрямована на передачу готових знань, ретрансляцію відомих варіантів вирішення соціокультурних ситуацій. У таких умовах усе більшого значення набуває процес індивідуалізації навчання майбутніх учителів, що є важливим для їхньої майбутньої діяльності у сучасній середній школі, особливо в умовах інклюзивної освіти. Тому пріоритетними стають підготовленість фахівця, прояв його гнучкості, соціальної відповідальності та відкритості як осо-

бистості та професіонала, компетентного і глибоко освіченого у своїй галузі знань, для виконання завдань у системі загальної середньої освіти.

Також проведений нами аналіз рівня розвитку професійно важливих якостей студентів спеціальності 014 – середня освіта (українська мова та література, англійська мова та література) показав, що молоді фахівці недостатньо готові до вирішення педагогічних ситуацій під час спілкування з учнями з особливими освітніми потребами, недостатньо враховують їхні індивідуальні особливості, що означає недостатній рівень сформованості психолого-педагогічних знань та вмінь, комунікативної компетентності, недостатню мотивацію до професійного й особистісного вдосконалення тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Аналіз наукових праць із психології та педагогіки свідчить, що науковці приділяють належну увагу окресленій вище проблемі, зокрема таким її аспектам, як: теоретичні засади компетентнісного підходу в педагогіці (В. Андрущенко, Н. Бібік, В. Бондар, І. Зязюн, І. Єрмакова, В. Луговий, Н. Муранова, Н. Ничкало, О. Пометун, О. Савченко, С. Скворцова, Ж. Таланова) та психології (І. Бех, П. Гальперін, Е. Зеєр, І. Лернер, І. Якиманська); реалізація компетентнісного підходу у початковій школі (О. Біда, В. Бондар, Н. Кічук, Л. Коваль, Л. Корольова, А. Крамаренко, О. Рома, О. Савченко, Л. Хомич, Л. Хоружа).

Проблема індивідуалізації навчання значною мірою відображена у психолого-педагогічних дослідженнях, у тому числі на основі діяльнісного підходу (Г. Балл, П. Гальперін, Т. Кудрявцев), розвивального навчання та активізації пізнавальної діяльності (Д. Богоявленська, Л. Виготський, Н. Талізін). Загальні педагогічні основи індивідуального підходу до навчання та виховання учнів розкриті А. Бударним, А. Кірсановим, І. Унт. Індивідуальним відмінностям особистості присвятили свої праці психологи Б. Ананьєв, Л. Виготський, К. Платонов.

Засновниця дальтон-плану Е. Пархерст вважала, що успіх будь-якої навчальної діяльності залежить від пристосування темпу роботи в школі до можливостей кожного учня [3].

Сьогодні науковцями обґрунтовані методичні аспекти індивідуалізації навчання школярів креслення (Г. Гавришак), врахування індивідуальних особливостей, технічних здібностей у процесі підготовки майбутніх учителів технологій (Г. Мамус). Однак у цих працях недостатньо розглянуто мету, зміст, технологічні основи, форми та засоби підготовки майбутніх учителів до індивідуалізованого навчання учнів з особливими освітніми потребами англійської мови.

Постановка проблеми. Аналіз проблем підготовки майбутніх учителів до індивідуалізова-

ного навчання учнів шкіл з особливими освітніми потребами англійської мови показав, що їхня психолого-педагогічна компетентність у цьому аспекті перебуває сьогодні на недостатньому рівні.

Результати такого аналізу дали змогу визначити існуючі протиріччя між: необхідністю засвоєння студентами знань із дисципліни «Методика викладання англійської мови» і неповною розробленістю змістовних одиниць, методів та форм, що могли б дозволити врахувати різний рівень підготовленості учнів з особливими освітніми потребами в процесі їх навчання; необхідністю формування іншомовної комунікативної компетенції у студентів та відсутністю методів і завдань, що могли б забезпечити цей процес індивідуалізовано; різним вхідним рівнем знань студентів перед вивченням дисципліни та недостатньою можливістю викладача спиратися на дані педагогічної діагностики і самодіагностики студентів.

Метою статті є розгляд педагогічних особливостей підготовки майбутніх учителів до індивідуалізованого навчання учнів з особливими освітніми потребами англійської мови у закладах загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукових джерел показав, що дослідники вважають поняття «індивідуалізація навчання» складним і багатограним педагогічним явищем. Так, із психолого-педагогічної позиції *індивідуалізацію* розглядають як сукупність елементів, процесів, тенденцій, які утворюють особливу форму існування явищ об'єктивного світу, особливий рівень його буття [4]. Науковець Д. Чернилевський трактує поняття «індивідуалізація» як «організацію навчально-виховного процесу, за якої вибір способів, прийомів, темпу навчання враховує індивідуальні відмінності учнів, рівень розвитку їхніх здібностей до навчання» [5].

Наведемо поняття індивідуалізації навчання, які використовуються в науковій літературі нині:

1. Індивідуалізація навчання як організація дидактичного процесу, за якої вчитель вибирає способи, прийоми, темп навчання, враховуючи індивідуальні особливості учнів, ступінь їхніх здібностей до оволодіння знаннями (А. Бударний, О. Кірсанов).

2. Індивідуалізація навчання як розуміння сильних і слабких сторін особистості, врахування особливостей кожного і створення умов для їхнього розвитку (В. Володько, Ю. Кулюткін).

3. Індивідуалізація навчання як індивідуальна або самостійна робота учнів чи студентів (О. Абдуліна, П. Гальперін та ін.).

4. Індивідуалізація навчання як організована пізнавальна діяльність індивіда, що здійснюється у відносній незалежності від педагогічних дій (А. Новиков, Д. Тхоржевський та ін.).

У XIX ст. індивідуалізація як форма навчання припускала роботу вчителя (викладача) з окремим учнем (студентом) індивідуально, як на заняттях, так і в позаурочній діяльності, а також вдома [6]. Форми навчання ділилися на індивідуально-групові і власне індивідуалізовані. Під час індивідуально-групових форм навчання учні одного класу (студенти групи) певного рівня підготовленості займалися разом, і один педагог працював з кожним із присутніх за гнучким графіком, видаючи окремі завдання та здійснюючи контроль за їх виконанням.

Власне індивідуалізовані системи (форми) навчання – досить широкий клас систем. На їх основі здійснювалося індивідуальне просування у навчанні за загальною для певного контингенту учнів (студентів) програмою.

В основу механізму підготовки майбутніх учителів до індивідуалізації навчання учнів з особливими освітніми потребами нами покладена гнучка система організації та обліку індивідуального просування студента за темами, самостійний розподіл студентами часу і порядку навчальної роботи, консультаційну допомогу педагога, виконання індивідуальних завдань щодо проходження змістових дидактичних одиниць.

На нашу думку, під час викладання дисципліни «Методика викладання англійської мови» акцент повинен робитися на тому, що поєднання режиму індивідуалізації і змісту навчальної роботи з діяльністю учнів з особливими освітніми потребами в навчальних групах повинно супроводжуватися гнучким управлінням їхньою роботою. Така система має такі переваги: темп навчання буде пристосований до можливостей кожного; учні зможуть проявляти самостійність, ініціативу; буде розвиватися їхня відповідальність за якість навчання; можливість урахування в процесі навчання індивідуальних особливостей учнів; відбувається самостійний пошук учнями раціональних методів роботи; змога диференційовано навчатися за різними програмами на основі групування учнів за певними особливостями, інтересами або успішністю.

На наш погляд, технологія індивідуалізованого навчання учнів з особливими освітніми потребами – це така організація дидактичного процесу, за якої індивідуальний підхід та індивідуальна форма навчання є пріоритетними, а навчання учнів набуває більш оптимального, дидактично продуманого, особистісно орієнтованого характеру, що дає змогу підвищити мотивацію до навчання та врахувати індивідуально-психологічні особливості учнів.

У такій технології акцент цілей переноситься на покращення навчальної мотивації і розвиток пізнавальних інтересів учнів; збереження і подальший розвиток індивідуальності, потенційних можливостей (здібностей) учнів; сприяння засобами індивідуалізації виконанню навчальних програм;

врахування зони найближчого розвитку учня; формування особистісних якостей, самостійності, творчості тощо.

Сенс та головне призначення такої технології індивідуалізованого навчання учнів полягає у формуванні їхньої лінгвістичної компетенції, що означає здатність розуміти, створювати правильно побудовані речення за допомогою засвоєних правил, їх поєднання; здатність обробляти, групувати, запам'ятовувати, в разі потреби актуалізувати в пам'яті знання, фактичні дані, застосовуючи мовні позначення; здатність враховувати під час мовленнєвого спілкування контекстуальну доречність мовних одиниць; розуміння та знання понятійного апарату, аналіз та оцінку засобів мовленнєвого спілкування.

Майбутнім учителям пропонується для ознайомлення варіант педагогічної технології індивідуалізованого навчання учнів англійської мови, що поєднує такі основні три рівні: науковий, теоретико-методичний та праксиологічний [7].

Науковий рівень передбачає аналіз та застосування професійної педагогіки, яка досліджує та обґрунтовує цілі, зміст і методи індивідуалізованого навчання та проектує відповідні педагогічні процеси.

Теоретико-методичний рівень дозволяє визначити ієрархію цілей, змісту, методів, методик, засобів та організаційних форм навчання учнів.

Праксиологічний рівень полягає у практичній реалізації розробленої технології індивідуалізованого навчання учнів, результатом якої буде сформованість їхньої іншомовної комунікативної компетентності.

До змісту матеріалу про індивідуалізовану технологію навчання, що повинні знати майбутні вчителі, нами віднесено такі складники, як: характеристика об'єкта проектування; таксономія завдань, що відповідають вимогам індивідуалізованого навчання; педагогічні умови, що покращують індивідуалізоване навчання; етапи індивідуалізованого навчально-виховного процесу; форма проекту (програма, де відображено зміст, форми, порядок індивідуалізованого навчання); система форм, методів, засобів реалізації індивідуалізованого навчання; критерії продуктивності індивідуалізованого навчання. Окремо розглядаються компоненти технології, що мають свій зміст, етапи, перебіг етапів, методи та форми навчання: методологічний, організаційно-технологічний, дидактичний, індивідуалізований.

Теоретична частина занять для майбутніх учителів була присвячена теорії індивідуалізованого навчання, технологіям навчання та спрямована на оволодіння студентами системою знань щодо поняття, сутності, складників таких технологій під час формування комунікативної компетентності на основі традиційної організації навчального

процесу. Друга частина – практична, вона була спрямована на формування у студентів практичних умінь і навичок вирішення навчально-виховних ситуацій, проведення тренінгів, рольових ігор, проектування занять, доцільних методів викладання в системі загальної середньої освіти та включала два блоки: перший – українською, другий – англійською мовою.

Для самостійної роботи студентів були розроблені індивідуальні завдання творчого характеру, які підбиралися з урахуванням їхньої майбутньої діяльності і мали проблемний характер.

Студентам було запропоновано загальний алгоритм самостійної роботи. На першому етапі: постановка мети, завдань, пред'явлення студентам зразків виконання завдань, первинний аналіз умов виконання завдання. На другому етапі: моделювання ситуацій, що ускладненні різними факторами, пошук доцільних методів та засобів індивідуалізованого навчання учнів. На третьому етапі: групова робота та робота в парах в аудиторії, особиста демонстрація студентами виконаних завдань, що засновані на індивідуальному підході до учнів, оцінювання викладачем методів та правильності їх розв'язання.

Під час розгляду аспектів оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами враховувалося, що якщо учні увесь час працюють із класом на початковому рівні, то це може свідчити про недоліки в організації інклюзивного навчання, а саме: навчальна програма не відповідає нозології, освітнім потребам учня з особливими освітніми потребами; індивідуальна програма розвитку складена не точно; на уроці не реалізована корекційна складова частина, індивідуальний підхід має вади.

Висновок. У статті розглянуто педагогічні особливості підготовки майбутніх учителів до індивідуалізованого навчання учнів з особливими освітніми потребами англійської мови у закладах загальної середньої освіти.

Під час викладання дисципліни «Методика викладання англійської мови» акцент повинен робитися на тому, що поєднання режиму індивідуалізації і змісту навчальної роботи з діяльністю учнів з особливими освітніми потребами в навчальних групах повинно супроводжува-

тися гнучким управлінням їхньою роботою. Така система має такі переваги: темп навчання буде пристосований до можливостей кожного; учні зможуть проявляти самостійність, ініціативу; буде розвиватися їхня відповідальність за якість навчання; можливість урахування у процесі навчання індивідуальних особливостей учнів; відбувається самостійний пошук учнями раціональних методів роботи; змога диференційовано навчатися за різними програмами на основі групування учнів за певними особливостями, інтересами або успішністю. У подальшому планується робота щодо визначення критеріїв оцінювання ефективності викладання дисципліни «Методика викладання англійської мови».

Список використаної літератури:

1. Керницький О.М. Професіоналізм діяльності інженера-педагога: аспект суб'єкт-суб'єктної взаємодії. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* : наук. Журнал. Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2016. № 6 (60). С. 162–172
2. Лісіна Л. Формування готовності майбутніх учителів до конструювання навчальних технологій: теоретичний аспект. *Підготовка майбутніх педагогів у контексті стандартизації початкової освіти* : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції з міжнародною участю. Бердянськ, 2018. С. 23–29.
3. Макотрова Г.В. Індивідуальна програма розвитку старшокласників в умовах профільного навчання. *Школьні технології*. 2018. № 6. С.104–108.
4. Чернилевский Д.В. Дидактические технологии в высшей школе. ЮНИТИ-ДАНА. 2002. 437 с.
5. Конверський А.Є. Логіка. К.: Український Центр духовної культури, 1999. 400 с.
6. Козловська І.М. Теоретико-методологічні аспекти інтеграції знань учнів професійно-технічної школи, дидактичні основи [ред. С.І. Гончаренко]. Львів: Світ, 1992. 302 с.
7. Днепровская Т.В. Подготовка инженеров автотранспорта к профессиональной деятельности. *Известия Южного федерального университета*. Научно-педагогический журнал. № 6, 2013. 107–117.

Dniprovskaya T. Pedagogical peculiarities of the training of future teachers to the individualized English study of students in general secondary education institutions

The article considers of the pedagogical features of the training of teachers to the individualized studies of scholars was carried out with the special educational needs of the English language and the pledges of the home middle education. The understanding of the "individualization of the new" was seen as a foldable and rich pedagogical phenomenon, an analysis of the scientific literature was carried out as well as the individualization of the initial process.

Based on the analysis, systematization and generalization of various approaches to the characterization of the concepts of "individualization" and "differentiation", it is noted that: differentiation and individualization – two sides of the same process of implementation of personality-oriented paradigm of education; both processes take into account the individual characteristics of students and are structured accordingly; differentiation of

learning can be interpreted as an effective way to individualize it; differentiation and individualization are necessary when teaching students foreign languages.

The following warehouses have been introduced to the material about the individualized technology of modernization, which is guilty of the nobility and teachers, the following warehouses have been introduced: characteristics of the project; taxonomy of the plant, which is related to the visibility of individualized services; educators think about how to paint individualized products; stage of an individualized initial-wicked process; the form of the project (the program is displayed, the form, the order of the individualized navchannya); a system of forms, methods, in the implementation of an individualized science; Criteria for the productivity of individualized labor. We saw the components of the technology, which may be different from the change, the stage, the change of stages, the methods of formation of the technology: methodological, organizational-technological, didactic, individualization. The following warehouses have been introduced to the material about the individualized technology of the invention, which is guilty of the nobility of the maybutny, the following warehouses: characteristics of the project; taxonomy of the plant, which is related to the visibility of individualized services; educators think about how to paint individualized products; stage of an individualized initial-wicked process; the form of the project (the program is displayed, the form, the order of the individualized navchannya); a system of forms, methods, in the implementation of an individualized science; Criteria for the productivity of individualized labor. The components of the technology are very well looked at, which may be different from the change, the stage, the change of stages, the methods and the formation of new methods: methodological, organizational-technological, didactic, individualized.

Key words: *pledge a foreign middle education, teachers, individualized scientific studies, studies with special educational needs, English language.*